

Prispevek obravnava vlogo dramatikov v sodobni ambientalni drami ter vlogo režiserjev ambientalnih uprizoritev. Raziskava se osredotoča na tri poglavitna področja: na avtorsko dramo, ki temelji na novejši zgodovini dvajsetega stoletja; na performativni potencial skupnosti in ustne zgodovine ter na sodobno ambientalno dramo. Kot dramatičarka se avtorica osredotoča na spomine in družbene tabujske teme, kot režiserka pa raziskuje pristope, kako spomine na kraje, zbirke podatkov iz ustne zgodovine ter pereča vprašanja preoblikovati v gledališki jezik. Preučuje razmerja med dramatikami in ambientalnimi uprizoritvami. Opazuje povezave med temo, sredstvi komunikacije in negledališkimi prostori. Longitudinalna kvalitativna umetniška raziskava temelji na izkušnjah iz gledališke prakse, analizi in primerjavi teoretskega znanja. Avtorica navaja primere avtorskih iger in poročil o njihovih uprizoritvah, konkretno gre za naslednje drame: *Polnoč v obmejnem prostoru* (3./4. maj 1950, samostan), *Trije stoli* (Alzheimerjeva bolezen, dom upokoencev), *Od Majdalenke do Madle* (druga svetovna vojna, klet) in *Hotel na vogalu* (1932-1989, stara gledališka stavba).

Raziskava izpostavlja potrebo po ustvarjalnem in pozornem pristopu avtorjev - dramatikov, dramaturgov in režiserjev - da lahko iz dualnosti običajnega in tabujskega ustvarijo povsem nov svet. Kombinacija močne teme, nenavadne lokacije, povezane s temo drame, in participativne vloge (aktivne/pasivne) občinstva se lahko izkaže za učinkovito strategijo in celo za »taktiko« krepitve avtorjeve vloge v drami po letu 2000.

Ključne besede: dramatikami, avtorska drama, ambientalna drama, ustna zgodovina

Hana Strejčková je diplomirala na Oddelku za dramsko gledališče na Akademiji scenskih umetnosti v Pragi, smer dramaturgija in režija. Na Mednarodni gledališki šoli Jacquesa Lecoqa v Parizu je študirala fizično gledališče in diplomirala v Scenografskem studiu Pascale Lecoq L.E.M. Trenutno je doktorska študentka in predavateljica na Oddelku za neverbalno gledališče na prej omenjeni akademiji v Pragi. Kot dramatičarka dela gradi na podlagi spominov na dvajseto stoletje, ki temeljijo na ustni zgodovini prič. Kot gledališka režiserka sodeluje z Narodnim gledališčem v Pragi (Laterna magika), je tudi soustanoviteljica umetniškega združenja FysioART, ki se posveča reminiscenčnemu gledališču ter interaktivnemu neverbalnemu gledališču. Kot raziskovalka sodeluje z Gledališkim inštitutom v Pragi. Je tudi članica odbora Češkega centra ASSITEJ in polnopravna članica Združenja čeških gledaliških kritikov ter Združenja gledaliških učiteljev.

kozova01@st.amu.cz

Ambientalna avtorska drama

Hana Strejčková

Oddelek za neverbalno gledališče, Akademija scenskih umetnosti, Praga

Raziskava se osredotoča na sinkretizem avtorskega gledališča, ambientalnega uprizarjanja in ustne zgodovine. Še posebej obravnava tri področja: avtorsko dramo, ki temelji na najnovejši zgodovini dvajsetega stoletja; performativni potencial skupnosti in ustne zgodovine ter sodobno ambientalno dramo. Globinsko pretrse vlogo dramatikov v sodobni ambientalni dramati ter vlogo režiserjev v ambientalnih uprizoritvah. Odpira tudi vprašanja o tem, kdo pravzaprav je dramatik in ali je to ista oseba kot režiser ali dramaturg ali pa gre za avtorski kolektiv – ustvarjalno ekipo.

Kdo je vir »avtorstva« v sodobnem avtorskem ambientalnem gledališču in kako se v ta okvir umešča drama? Je to režiser ali dramaturg kot ustvarjalec gledališkosti v vsej njeni kompleksnosti? Ali avtor mojstrovine v smislu avtorja besedila ali napisane strukture kot »ogrodja« dela ali opisa gibalnega libreta ali »zgolj« ideološke omejitve področja, ki temelji na spominu, predmetu, situaciji itd.? Prispevek opisuje tudi razmerja med avtorstvom, interpretacijo besedila ali kako drugače estetsko obdelanim gradivom, v dobršni meri pa osvetljuje tudi dramaturško-režijski koncept glede na specifično prizorišče. Razvija idejo, ki že vse od šestdesetih let prejšnjega stoletja, bolj dinamično pa od devetdesetih let, razbija konvencionalno delitev na oder in avditorij s pomočjo novih prizorišč in z iskanjem novih, neobičajnih scenografskih rešitev pa tudi neobičajnih krajev, kakršni so na primer tovarne, zapuščene železniške postaje, kleti ipd. Avtorica v raziskavi zagovarja tezo, da prostorsko-časovno prepletanje izostri gledalčevo zaznavo, diverzificira pozornost in poviša raven čustvenega doživljanja. S tem nenehno in nesomerno prekinja intimni, osebni in javni prostor.

Po uvodu v družbenozgodovinski kontekst in terminološko definicijo področja prispevek navede osnovna vprašanja, ki služijo kot temelji za miselni vzorec preučevanega pojava, omeni povezave med temo, sredstvi komunikacije in negledališkimi prostori. Termine nadalje natančneje pojasni s pomočjo primerov določenih uprizoritev, vezanih na konkretni prostor – avtorskih gledaliških in dramskih projektov, se pravi ambientalnih dram. Longitudinalna kvalitativna umetniška raziskava temelji na izkušnjah iz gledališke prakse, analizi in primerjavi teoretskega znanja. Kot dramatičarka se avtorica osredotoča na spomine ter družbene tabujске teme, kot režiserka pa raziskuje pristope, kako spomine na kraje,

zbirke podatkov iz ustne zgodovine in pereča vprašanja preoblikovati v gledališki jezik. Pripovedovanje spominov je nabito s čustvi, spomni pa tudi z motivacijo za določeno obnašanje in dejanje, osredotoča se na pomembne podrobnosti iz resničnosti tedanjega časa, na vidike, ki oblikujejo značaj, ter na družbenozgodovinski kontekst. Avtorica navaja primere avtorskih dram, ki temeljijo na ustni zgodovini, in poroča o njihovih uprizoritvah, posebej navaja naslednje ambientalne drame: *Polnoč v obmejnem prostoru* (nanaša se na datum 3./4. maj 1950, umeščena je v samostan in cerkev), *Trije stoli* (obravnavava čustvene pasti Alzheimerjeve bolezni, umeščena je v dom upokojencev), *Od Majdalenke do Madle* (nanaša se na drugo svetovno vojno, umeščena je v klet) in *Hotel na vogalu* (nanaša se na obdobje med letoma 1932 in 1989, umeščena je v staro gledališko stavbo). V besedilu omeni tudi povezane performativne in filozofske posledice, pri čemer se sklicuje na dela nekaterih najpomembnejših teoretikov (npr. Kazimierza Brauna, Jean-Paula Sartra, Hans-Thiesa Lehmana, Erike Fischer-Lichte idr.) in poroča o razvoju performativnosti in fenomena ambientalnega gledališča v Češki republiki ter potemtakem tudi v nekdanji Češkoslovaški. Med lokalnimi teoretiki in praktiki navaja Jana Hyvnarja, Jana Císařa, Denisa Václavová, Tomáša Žižko, Romana Černíka idr.

Izkaže se, da dramaturško-prostorska simbioza, oplemenitena s preseganjem tradicionalnih gledaliških okvirov (se pravi dramskih situacij, ki se nenehno mešajo z dramatičnimi dogodki, preseganjem konvencionalnih meja itd.), ima potencial, da poglobi gledalsko izkušnjo, še posebej zaradi razgrajevanja teme na številne plasti in posledično sinteze na neki novi ravni, z drugačno globino in žariščem v odnosu do specifičnega prostora. Besedilo ne podaja dokončnih univerzalnih pravil ali šablon za ambientalno dramo, temveč kaže v smeri procesualnosti, širine večdisciplinarnega razpona in ustvarjalnih zmožnosti.

Raziskava poudarja potrebo po ustvarjalnem in pozornem pristopu avtorjev – dramatikov, dramaturgov in režiserjev – da lahko iz dualnosti običajnega in tabujskega ustvarijo povsem nov svet. Kombinacija močne teme, nenavadne lokacije, povezane s temo drame, in participativne vloge (aktivne/pasivne) občinstva se lahko izkaže za učinkovito strategijo in celo za »taktiko« krepitve avtorjeve vloge v dramati po letu 2000.